

EGY PATAKI KÉZIRAT ISKOLADRÁMÁI.

Bernáth Lajos *Protestáns iskoladrámák* c. könyvében több iskolai színjátékot közöl. Ezek közül most háromhoz fűzünk megjegyzéseket. Ez a három darab a következő:

1. *Phaedrának szomorú története*. Szerinte előadták a XVIII. század hetvenes és nyolcvanas éveiben. Tóthfalusy kézírata alapján közli. 2. *Nasonak számkivetése*. Ezt szintén az előbbi kézirat szerint közli. 3. *Eneas és Dido*. Ákáb István 1806-i kiadása szerint adja.

A pataki könyvtár kéziratára *Gyűjteményes vetemény* címmel olyan kéziratot őriz, amelyben ez a három darab is benn foglaltatik, de sokhelyt eltérő szöveggel. Pl. a Szatmári Paksi Sámuel pataki tanár által írt *Phaedra* szövege a címében megmondja, hogy 1786. május 26-án adták elő Losoncon Nagyváti János (volt pataki diák), a poéták praeceptora alatt. A darab e kéziratban 5 jelenésre van osztva, s szövege sok helyen eltér a Bernáth-féle kiadás szövegétől. Több helyen értelmesebb, mint a Tóthfalusy-kézirat. (Aesculap beszédje néhol bővebb, astrologus is fellép, növendékleány helyett itt nagyhasú leány szerepel.) — Az Ákáb István pataki tanár által írt és Didórról s Aeneasról szóló darab szövege is sok helyen bővebb (pl. 16, 68, 74, 121, 249, 381, stb. sorok után másként van a szöveg, a Berekesztő is más.) — A *Naso számkivetéséről* szóló iskolai színmű színi utasításokkal bővelkedik, szövege is sokszor eltérő a Tóthfalusyétól. Pl. annak a lapalji jegyzeteiben jelölt megromlott helyei jobb szöveggel vannak benne; a 790—5 sorig 6 sor helyett 8 sor van és a vége meg van toldva *Furcsa bérekesztés* c. résszel.

Gyűjteményünk két darabja ismeretlen és kiadatlan. Az egyiknek a címe: *Az ABC Hartzáról*. 236—248 lap. Ez azt mondja el, hogy (nagy) B megette (nagy) A elől a galuskát; ezért harcra került a dolog köztük. A betűk két részre oszlanak. B pártján van M, N, O, P, Q, a többi az ellenfele mellé áll. Folyik a harc, a sebesülteket egy doktor gyógyítja, de tréfás módon, végül is az A győz. — A másiknak címe ez: *Komédia játék*. Mellyben elő adatik, hogy a munkás emberek a terhes dolgozásban elfáradván, a Saturnus országlása alatt való arany időt instálylyák, de meg nem nyerhetik. 496—525. l. Előljáró beszéd és három rész meg két nóta, az egyiket a *Komédia* előtt, a másikat utána kell mondani. Érdekes, hogy ebben is szerepel, mégpedig azonos szavakkal, a Hidegtelek (510. lap), mint a *Phaedra*-ban. Talán ez is Szatmári Paksi Sámuel műve? Egyébiránt ez a mű a berényi és az ónodi hegyeket is emlegeti.

Ugyancsak Bernáth Lajos említést tesz a pro'estáns iskoladrámákról szóló könyvében egy debreceni kéziratról, amelyben Szatmári J. ifjúnak a menny kapusával való párbeszédje olvasható s amelyet 1777. november 24-én examenkor elő is adtak. Bővebbet nem ír róla. Ez a vers két pataki kéziratban is előfordul. Az egyik a *Gyűjteményes vetemény*, amelynek a darabjait az előbb ismertettük. Ebben az egész halotti búcsúztató megvan (127—148 lap). Fényes rokonságától búcsúzik a szerencsétlenül járt Szatmári Király József, köztük gróf Teleki Józseftől is. Azt is megtudjuk belőle, hogy juratus volt. A másik kézirat a 854. számú, amely a búcsúztatót rövidebb szöveggel

foglalja magában, de előbeszédjében megmondja, hogy 1776. március 7-én olvasták f-1; írója Tasnádi Székely András törvénytanaló ifjú volt, Szathmári Király József társa. A 224—239. lapra terjedő halotti búcsúztató után következik a tulajdonképeni párbeszéd, Király József és Szent Péter közt. Kérdi a menny kapusa, miért oly véres a teste? Király József elmondja, hogy 1776 húshagyó keddjén Pesten kurucvilág volt, zendülés, és a polgármester a német katonákat és a purgereket őrzőre rendelte. Magyar nemes ifjaknak nem volt szabad kimenni este a házukból. Sőt egyszer a prókátorok házába be is hatolt az őjárat. Ezt hat ifjú jurátus védte. Az ostrom közben egyik német a másiknak a gégéjébe lőtt. Nosza erre kiürítették a házat. Őt saját szobájából húzták ki. Lábán, fején, oldalán, nyakán megsebesítettek és börtönbe zárták. Borbélyt nem engedték hozzá. Kilenc nap mulva meghalt, de fogadja, hogy bosszút áll érte Pest városán. Az élénk dialogusú utórész a 240—44. lapig terjed. Utána Stentzel Dániel epicrisise olvasható néhány strófás magyar vers. Úgy látszik, hogy ez az eset igen megmozgatta az országot, mert a róla szóló párbeszédet Bernáth Lajos szerint 1777 november 24-én examenkor elő is adták — pedig nem alkalmas előadásra. Király József (Imre és Kubinyi Mária fia) pataki diák volt. Családfáját lásd Forgon, *Gömör-Kishont nemes csal.* 259. lapján.

GULYÁS JÓZSEF.

A «MOHÁCS» FORRÁSÁNAK KÉRDÉSÉHEZ.

A *Mohács* Kisfaludy Károly költészetének kimagasló alkotása s a mohácsi vereség romantikus szemléletének művészi kifejezője. A költeménnyel kapcsolatban már régebben felvetődött az eredetiség kérdése, és több feltevés került elő a motívumok eredetét illetőleg. Egy részük történeti fejlődésen átlent és az egykorú köztudatban élő örökség; másrészüket közvetlen költő-elődök műveivel mutat kapcsolatot; a harmadik réteg Kisfaludy saját költői leleménye. Teljesen az övé természetesen a költemény művészi kompozíciója.

A romantikus szemlélet Mohácsot nemzeti nagylétünk zárókövének tekintette. A szerves fejlődés bölcselete szerint a nemzetek életében is a gyermekkort a férfikor, ezt az öregség s az elmúlás követi. A magyarság ennek a szemléletnek értelmében már túlhaladt férfikorán. Ezt a gyötrő gondolatot a herderi baljóslat még jobban tudatosította. (V.ö. Thienemann Tivadar: *Mohács és Erasmus*. Minerva, 1924. 12—13. l.)

A mohácsi csatavesztés történetfilozófiai értelmezése már a XVIII. században két motívum körül kristályosodott ki: 1. Mohács nemzeti nagylétünk nagy temetője; 2. a pusztulás oka a nemzet tagjait egymástól elválasztó visszavonás. Mindkét motívumnak megvan a maga történeti fejlődése. Az első nyomok egyike Batsányinál található: 1. a mohácsi sík «iszonyú tere» népünk és dicsőségünk temetőhelyévé vált (*Hazafiúi aggódás*, Toldykiadás 37. l.), ahol mint egy «feneketlen s éktelen» sírban Hunnia színe-java eltűnt. (V.ö. még Kisfaludy Sándor: *Somló*, Angyal kiad. II. 176. l.; *Dobozy*, II. 269. l. és Pázmándi Horváth Endre: *Zirtz emlékezete*, 211. sor.)